

ОРЧУУЛГАЗҮЙ / TRANSLATION STUDIES
NATIONAL UNIVERSITY OF MONGOLIA

Volume 11

2023

Дугаар 11(591)

**ХЯТАД ХЭЛНИЙ “把 (БА)” БҮХИЙ ӨГҮҮЛБЭРИЙГ
ОРОС ХЭЛНЭЭ ОРЧУУЛАХ НЬ**

(ЗЯН РУНЫ “ЧОНОН СҮЛД” РОМАНЫ ЖИШЭЭГЭЭР)

Л.Одонтуяа⁶⁸

Б.Гэрэлт-Ирээдүй⁶⁹

Навий Л.Н⁷⁰

Саригай⁷¹

***Abstract:** A feature of Chinese grammar, the sentence with “把 (ba)” is a frequently used sentence form in modern Chinese. Chinese is a language with an invariant root structure, while Russian is a complex language with many functions, so the syntactic structure of these languages is very different. In this article we will discuss how the sentence with “把 (ba)” was rendered in Ageev's Russian translation of the novel “Wolf Totem” which is a modern famous work of the Chinese writer Jiang Rong. The structure of the sentence with “把 (ba)” is quite complicated, and we first look at “把” which occurs in the novel “Wolf Totem” according to Fan Xiao's classification based on the features of the sentence with “把 (ba)” in Chinese. Sentences with “把 (ba)” were classified. According to these 9 categories, the Russian translation of those sentences was analyzed, and the method used in its translation and the structure of the Russian translation were considered.*

***Түлхүүр үг:** Хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр, “Чонон сүлд” роман, орос орчуулга, үгийн давтамж, хятад хэлний өгүүлбэр зүй, тийн ялгал*

⁶⁸ Доктор Ph.D, МУИС, ШУС, Хүмүүнлэгийн Ухааны Салбарын Гадаад хэлний төвийн профессор, 0000-0001-6585-0063

⁶⁹ Доктор Ph.D, МУИС, ШУС, Хүмүүнлэгийн Ухааны Салбарын Ази судлалын тэнхимийн дэд профессор, 0000-0002-8988-9904

⁷⁰ Доктор Ph.D, Профессор кафедры Педагогика и психологии, Кокшетауский университет им.Ш.Уалиханова

⁷¹ Магистр, МУИС, ШУС, Хүмүүнлэгийн Ухааны Салбарын Ази судлалын тэнхим

“把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нь орчин цагийн хятад хэлэнд түгээмэл хэрэглэгддэг бөгөөд түүнийг судлах нь хятад хэл шинжлэлийн судалгааны нэгэн чухал хэсэг юм. Хятадад “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг судлаад 100 жил болжээ. Энэхүү судалгаа нь хамгийн анх эрдэмтэн Ли Зиньсигийн “Тусагдахууны тухай өгүүлэх нь”/1924/ бүтээлээс эхтэй. Тэрээр эхлээд өгүүлбэрийн бүтцийг судалсан ба өгүүлбэрт үйл үгийн ард байдаг тусагдахуун нь “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн хувьд үйл үгийнхээ өмнө орох болсныг онцолсон байдаг.⁷² Мөн улсын эрдэмтэн Лань Сяолин хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрт тохирох орос хэлний өгүүлбэрийн бүтцийг судалсан байна.⁷³

Оросын эрдэмтэн А.П.Кошкин хятад хэлний найман төрлийн угтвар үгсийг нарийвчлан судалсан бөгөөд үүнд “把 (ба)” хэмээх угтварыг зургаа дахь ангилалд багтаагаад, “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн үндсэн бүтцийг тодорхойлсон байдаг⁷⁴.

Хятад хэлний хэлзүйн нэг онцлог болох “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нь орчин цагийн хятад хэлэнд өргөн хэрэглэгддэг өгүүлбэрийн нэг хэлбэр юм. Ийм өгүүлбэр нь орчин цагийн хятад хэлэнд давтамж ихтэй хэрэглэгдэх ба түүний бүтэц нь хэл шинжээчдийн анхаарлыг татдаг. “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн үндсэн бүтэц нь “把 (ба)” + тусагдахуун + үйл үг” байдаг.

“把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн хэрэглээ, утгын талаарх судалгаа нэлээд хийгдсэн боловч түүнийг орос хэлэнд орчуулах талаар хийсэн судалгаа хомс байна. Бусад хэлэнд хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэртэй төстэй өгүүлбэр маш цөөн байдаг. Ийм өгүүлбэрийн бүтэц нь адармаатай, агуулга нь баялаг, хятад хэлний өөр бусад үгтэй харилцан хамаарал ихтэй тул “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг орос хэлнээ зөв оновчтой орчуулахад их төвөгтэй байдаг. Тиймээс бид энэ өгүүлэлдээ Хятадын зохиолч Зян Руны орчин цагийн алдартай бүтээл болох “Чонон сүлд” романы Н.Агеевын⁷⁵ орос орчуулгад “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг хэрхэн буулгасан талаар судаллаа.

Дан “把 (ба)” гэх ханз үсгийн утга болон “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр дэх “把 (ба)” нь хоорондоо ялгаатай. “把 (ба)” нь хятад хэлэнд нэр үг, үйл үг, тэмдэг нэр, тооллого үг, угтвар үг болдог. Үүнээс харахад “Чонон сүлд” романд байгаа “把 (ба)” орсон өгүүлбэр бүр бүгд “把 (ба)” угтвар үг бүхий өгүүлбэр биш гэдэг нь харагдаж байна. Харин бид энэхүү судалгаандаа “Чонон сүлд” зохиолд гарч буй “把 (ба)” орсон өгүүлбэрийн дотроос зөвхөн “把 (ба)” угтвар үг бүхий өгүүлбэрийн орчуулгыг авч үзсэн юм.

“把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн бүтэц нь нэлээд ярвигтай бөгөөд түүнийг орос хэлнээ ямар бүтцээр хэрхэн буулгасныг судлахын тулд бид эхлээд Хятадын эрдэмтэн Фань Сяогийн хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн онцлогт тулгуурласан

⁷² 王力, 汉语语法史 (Хятад хэлний хэлзүйн түүх), 北京, 高等教育出版社, 1993.

⁷³ Лань Сяолин, Хятад, орос хэлний хэл зүй заах аргазүйн судалгаа, 2009.

⁷⁴ А.П.Кошкин, Некоторые вопросы синтаксиса предлогов субъектно-объектных отношений китайского языка, 2014.

⁷⁵ (Н.Агеев, 2007:1-544)

ангиллын дагуу “Чонон сүлд” романд тохиолдож буй “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрүүдийг 9 хэсэг болгон ангилсан юм. Энэхүү ангиллын дагуу тэдгээр өгүүлбэрийн орос орчуулгыг задлан шинжилж, түүний орчуулгад хэрэглэсэн арга хийгээд орос орчуулгын бүтцийг авч үзлээ. Үүний зэрэгцээ энэхүү ангиллын дагуу орос орчуулга дахь өгүүлбэрийн бүтцийн давтамжийг тодруулан, “把(ба)” бүхий өгүүлбэрийг орос хэлнээ орчуулахад байнга хэрэглэгдэж буй бүтцийг тодорхойлохыг зорьсон юм.

“Чонон сүлд” романы хятад эхэд “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр өндөр давтамжтай тохиолдож байна. Бидний тооцоолсноор, уг зохиолд нийт 1171 “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр (үүнд 把 (ба)-ийн утгаар хэрэглэгддэг “将 зян” бүхий өгүүлбэр болон шүлэгт орсон “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг тооцоогүй болно) байна. Эдгээрээс 41 өгүүлбэрийн өгүүлэхүүний бүтцийг аль нэг ангилалд оруулахад төвөгтэй байсан тул дээрх ангиллын алинд ч оруулсангүй, харин бусад 1130 “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг дараах 9 төрлийн ангилалд багтааж байна.

Хүснэгт 1. “Чонон сүлд” романы хятад эх дэх “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн давтамжийн ангилал

№	Бүтэц	Давтамжийн тоо	Давтамжийн хувь
1.	“Үйл үг-угтвар үг” хэлбэр	407	36 %
2.	“Үйл үг-чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэр	221	19.55 %
3.	“Үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэр	201	17.8 %
4.	“Дан үйл үг” хэлбэр	93	8.2 %
5.	“Үйл үг -得 (дө)” хэлбэр	76	6.7 %
6.	“Үйл үг-туслах үг” хэлбэр	66	5.85 %
7.	“Үйл үг-тусагдахуун” хэлбэр	42	3.7 %
8.	“Үйл үг-тооллого үг” хэлбэр	22	1.9 %
9.	“Байц гишүүн-үйл үг” хэлбэр	2	0.2 %
	Нийт	1130	100 %

Дээрх ангиллаас харахад эхний 3 хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн хувь тус бүр 10%-аас их ба нийт 73,4 % болж, үлдсэн 7 хэлбэр тус бүр 10% хүрэхгүй буюу нийт 26,6% болж байна.

Бид энэ ангиллын дагуу эдгээр өгүүлбэрийн орос орчуулгыг задлан шинжилсэн юм. Ингэснээр хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтцийг тодорхойлох боломжтой болно. Үүний тулд бид Фань Сяогийн ангиллын аргаар нийт 1130 “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрт дараах байдлаар задлан шинжилгээ хийлээ.

1. “Үйл үг-угтвар үг” хэлбэр

“把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн “үйл үг-угтвар үг” хэлбэр нь өгүүлэхүүн болох үйл үг нь угтвар үг бүхий холбоо үг авч бүтсэн байдаг. Энэхүү бүтцийн угтвар үг нь гол төлөв “给 ба 与 (өгөх), 在 ба 于 (-д, -т), 到 ба 至 (хүрэх, очих), 往 ба 向 (-руу, -рүү)” зэрэг үгс байна.

“把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн үйл үг-угтвар үгийн хэлбэрийн орчин цагийн хятад хэлэн дэх бүтэц нь: “S + “把 (ба)” + O1 + V + “给 ба 与 (өгөх)/在 ба 于(-д, -т)/到 ба 至 (хүрэх, очих)/往 ба 向 (-руу, -рүү)” + O2”.

а. “Үйл үг + 在, 于 (-д, -т)” хэлбэр

“Чонон сүлд” романд энэ ангилалд багтаж буй “Үйл үг + 在,于 (-д, -т)” хэлбэр бүхий өгүүлбэр нийт 122 байна. Энэ нь нийт “үйл үг-угтвар үг”-ийн хэлбэртэй нийт өгүүлбэрийн 29.98%-ийг эзэлж байна. Энэ төрлийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн тусгагдахуун нь голдуу байршил заасан нэр үг болон нэр үгнээс бүтсэн холбоо үг байна. Тусгагдахууны ард ихэвчлэн 上 (дээр), 下 (доор), 里 (дотор), 外 (гадна), 中 (дунд) гэх зэрэг байрлал заасан үг орсноор тусгагдахууныг тодотгож өгдөг. Ийм “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нь бүхэлдээ аливаа зүйлийн байрлал өөрчлөгдсөн утгыг илэрхийлж байна. Жишээ нь: 说完, 杨克就把钩到的羊平放在结实的雪面上。(р.33)

Ярьж дуусаад Ян Кө бугуйлдсан хонио хөр цасан дээр аятайхан тэгсхэн тавив. (хуу.33)

Сказав это, он аккуратно вытащил туши овец на твёрдую снежную поверхность. (хуу.26)

б. “Үйл үг + 到 ба 至 (хүрэх, очих)” хэлбэр

Хятад хэлний 至 ба 到 угтвар үг нь “хүрэх, очих” гэсэн утгыг илэрхийлдэг. Бидний бүртгэснээр “Чонон сүлд” романд ийм хэлбэрийн нийт 191 өгүүлбэр байна. Жишээ нь:

杨克说: ”我真得谢谢你把我鼓动到草原上来”。(р.23)

Ян Кө “Та намайг ятган тал нутагт авчирсанд би үнэнхүү баярлаж байна” хэмээн хэлэв.

Я и вправду благодарен тебе, что ты уговорил меня поехать в степь. — сказал Ян Кэ. (хуу.23)

в. “Үйл үг + 给 ба 与 (өгөх) хэлбэр

给 ба 与 хэмээх хоёр угтвар үг нь “өгөх” гэсэн утгыг илэрхийлнэ. “Чонон сүлд” романд ийм хэлбэрийн өгүүлбэр нийт 94 байна. Жишээ нь:

额仑草原的牧民总是把他们最好的东西送给北京学生。(р.68)

Өлүн нутгийн малчид хамаг сайн юмаа үргэлж Бээжингийн оюутанд өгдөг.

Скотоводы степи Элуны всегда самое хорошее дарили пекинским студентам.

Хүснэгт 2. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг-угтвар үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……放在 (…… -г …… -д/-г тавих)	вытащить кого-что поставить кого-что ставить кого-что	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……揣在 (…… -г…… -д/-г хийх)	прижать кого-что	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……鼓动到 (…… -г…… -д/-г авчрах)	уговорить кого	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……甩到 (…… -г …… -д/-г унагах)	сбросить кого-что	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……送给 (…… -г …… -д/-г өгөх)	дать кого-что кому-чему	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + дательный падеж /өгөх оршихын тийн ялгал/

把……还给 (.... -г.... -д/-т буцааж өгөх)	возвращать кого-что кому	үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + дательный падеж /өгөх оршихын тийн ялгал/
把……留给 (.... -г.... -д/-т үлдээх)	оставить кому, которые...	үйл үг + дательный падеж /өгөх оршихын тийн ялгал/+ холбоос үг

2. “Үйл үг-чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэр

“Үйл үг-чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэр гэдэг нь “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн өгүүлэхүүн нь үйл үг болон чиглэл заасан нөхвөр гишүүнээс бүтсэн байна. Орчин цагийн хятад хэлний ийм хэлбэрийн өгүүлбэрийн бүтэц нь: “S + “把 (ба)” + O + V + чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” байна. Энэ хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нь ямар нэг хүчин зүйлийн нөлөөгөөр аливаа зүйлийн байрлалд өөрчлөлт гарсан утгыг илэрхийлдэг. Чиглэл заасан нөхвөр гишүүн нь дан болон хоёр үет үйл үгээс бүтсэн байна. Жишээ нь:

1. 对老王头说：明儿我就把羊油给您送去。(p.228)

Ван хөгшинд би маргааш танд хонины өөх аваачиж өгье гэж хэлэв.

Завтра я принесу тебе овечий жир. (хуу.228)

2. 陈阵把马驹的头、胸、颈这些被狼咬过的部分用斧子剁下来。(p.248)

Чэнь Жэнь чононд уруулсан адууны толгой, цээж, хүзүүний хэсгийг сүхээр цавчиж авав.

Чэнь Жэнь отрубил топором голову, грудь и шею лошади, укушенной волком. (хуу.248)

Хүснэгт 3. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг + дан үет чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр

Ангилал	V+进 (орох)	V+回 (буцах)	V+过 (өнгөрөх)	V+来 (ирэх)	V+出 (гарах)	V+起 (босох)	V+上 (дээш гарах)	V+下 (буух)	V+去 (очих)	нийт
Тоо	7	16	2	15	23	1	16	14	6	103

Хүснэгт 4. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг + дан үет чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……拔出 (.... -г сугалж гаргах)	выдернуть что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……拽出 (.... -г татаж гаргах)	вытащить кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……送去 (.... -г хүргэж очих)	принести кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……低下 (.... -г доошлуулах)	прижать кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/

Хүснэгт 5. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг + хоёр үет чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр

Ангилал	V+上来 дээш гарч ирэх	V+上去 дээш гарч очих	V+回来 эргэж ирэх	V+回去 эргэж очих	V+进来 орж ирэх	V+进去 явж орох	V+下来 бууж ирэх	V+下去 бууж очих	V+出来 гарч ирэх	V+出去 гарч явах	V+过来 явж ирэх	V+过去 явж очих	V+起来 босч ирэх
Тоо	4	4	4	4	1	7	15	6	48	2	7	5	19

Хүснэгт 6. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг + хоёр үет чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……咬下来 (… -г хазах)	снять что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……剁下来 (… -г цавчих)	отрубить что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……拽出来 (… -г чирч гаргах)	вытянуть кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……抓出来 (… -г барьж гаргах)	поймать кого	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……挖出来 (… -г ухаж гаргах)	выкопать что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/

3. “Үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэр

“Үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэр гэдэг нь “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн үйл үгийн ард үр дүнг илтгэх үг нөхвөр гишүүн болон орж, тусагдахуун нь үйл хөдөлгөөний нөлөөнөөс болж ямар нэгэн үр дүн ба нөхцөл байдалд хүрснийг илэрхийлнэ. Фань Сюэгийн тайлбарласнаар, үр дүнгийн нөхвөр гишүүн нь дараах 3 утгыг илэрхийлнэ. Үүнд:

1/ үйлийн үр дүн: хөлдөж муудсан, бордож таргалсан, гижигдэж инээлгэсэн г.м.

2/ үйл хөдөлгөөний хэм хэмжээ: их идсэн, нимгэн хувцасласан, оройтож ирсэн г.м

3/ үйлийн байдал: үгийн утгыг улам тодруулах юмуу бүдгэрүүлэх утгыг илэрхийлдэг. Ийм нөхвөр гишүүн болдог үгс: “到 дао (хүрсэн), 着 焦 (болсон), 住 жү (зогссон), 上 шан (дээшилсэн), 完 вань (дууссан), 好 хао (дууссан), 掉 дяо (унасан), 起来 цилай (эхэлсэн), 下去 сяцюй (бууж явсан) гэх мэт. Жишээ нь: 狼嫌跑起来刮草碍事, 它自个儿把伤腿咬断了。(p.145)

Чоно гүйхэд нь өвсөнд тээглэн саад болно хэмээн өөрийнхөө хөлийг тас хазаж хаяв.

Волк, убегая, отбрасывает то, что ему мешает, он сам перекусил лапу. (хуу.145)

Хүснэгт 7. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……撞醒 (… -г мөргөж сэрээх)	будить кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……烧尽 (… -г шатааж дуусгах)	загореться	Эс тусах үйл үг
把……勒死 (… -г боож алах)	удавиться	Эс тусах үйл үг
把……咬断 (… -г хазаж тасдах)	перекусить кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……压严 (… -г чанга дарах)	засыпать и утрамбовать кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/

4. “Дан үйл үг” хэлбэр

“Дан үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр гэдэг нь “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн өгүүлэхүүн болох үйл үгийн өмнө хойно ямар ч нэмэлт үг ороогүй байна. Жишээ нь:

万一哪匹马, 哪头牛踩塌了洞顶, 就可能把小狼活埋。(p.221)

Чонын үүрийг адуу, үхэр санаандгүй цөм гишгэвэл бэлтрэг нь амьдаараа булагдах болно.

Если лошадь или корова упадут на крышу пещеры, она может заживо похоронить маленького волка. (хуу.221)

Хүснэгт 8. “Чонон сүлд” роман дахь “дан үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……忘记 (… -г мартах)	забыть о ком о чём	Үйл үг + предложный падеж
把……垦	распахать что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/

把……相提并论 (… -г адилтгах)	отождествлять что с чем	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + предложный падеж
把……活埋 (… -г амьдаар нь булах)	похоронить кого-что заживо	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + дайвар үг

5. “Үйл үг-得 (дө)” хэлбэр

Энэ нь үйл үгийн ард 得 (дө) туслах үг өөр үгтэй хамт орж бүтсэн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг хэлнэ. Бүтэц нь “S +”把 (ба)”+O+V+得 (дө) + нөхвөр гишүүн” болно. Энэ төрлийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нь үйлийн үр дагаврыг илэрхийлсэн байна. Жишээ нь:

草原闹起大灾来, 人和狼找食都不容易, 吃羊就该把羊吃得干干净净。(p.83)

Тал нутагт том гамшиг болж, хүн болон чононд хоол олдоход бэрх болсон тул хонины мах идэхдээ ясыг нь цэвэрхэн болтол мөлжих хэрэгтэй.

Когда в степи бывает стихийное бедствие, людям и волкам очень трудно найти еду, тогда съедают овца подчистую. (хуу.83)

Хүснэгт 9. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг-得 (дө)” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……吃得干干净净 (… -г юу ч үлдээлгүй идэх)	съедать кого-что подчистую	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + дайвар үг
把……解脱得彻底 (… -г бүр мөсөн салах)	происходить что полностью	Үйл үг+ винительный падеж /заахын тийн ялгал/ + дайвар үг
把……挖得到处 (… -г энд тэндгүй сэндийчэх)	перекопать что	Үйл үг+ винительный падеж /заахын тийн ялгал/

6. “Үйл үг-туслах үг” хэлбэр

“Үйл үг-туслах үг” хэлбэрийн үйл үгийн ард байдал заасан туслах үг 着 (жө)、了 (лө)、过 (гуо) орсон өгүүлбэр болно. “Чонон сүлд” романд “үйл үг-туслах үг” хэлбэрийн “把(ба)” бүхий өгүүлбэр нийт 66 байна. Жишээ нь:

1. *把这么机灵的小狼当犯人奴隶一样拴着, 我想想心就疼。(p.263)*

Ийм сэргэлэн чонын бэлтрэгийг ялтан боол шиг уяатай байгааг бодох бүрийд миний сэтгэл өвдөх юм. (хуу.263)

Мне грустно привязывать к пленному такого умного волка, как раба.

2. *杨克气得脖子上青筋暴跳, 大叫: 这条该死的狼, 把咱俩给耍了。(p.89)*

Ян Кө уурлан гүрээний судас нь хөхрөн гүрэлзэж, энэ үхвэл таарсан чоно бид хоёроор тогложихлоо гэж чангаар хаширав.

Ян Кэ закричал в негодовании: Эта обречённая на смерть волчица ещё играла с нами! (хуу.89)

3. *狼开始报复之后, 狼群把牧民及羊群袭击过, 所以牧民们带着猎狗一起下夜守护羊群。 Чоно өшөө авч эхлэхээрээ сүргээрээ малчны хонин сүрэг рүү*

гэнэдүүлэн дайрдаг тул малчин анч нохойтойгоо хамт шөнө хонио манадаг.

После того, как волки начали мстить, волки напали на пастухов и овец, поэтому пастухи взяли охотничьих собак, чтобы вместе охранять овец следующей ночью.

Хүснэгт 10. “Чонон сүлд” романы “үйл үг-туслах үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……耍了 (… -р тоглоом хийх)	обыграть кого играть с кем	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/ Үйл үг + творительный падеж

把……忘了 (… -г мартах)	забыть про кого-что	Үйл үг + предложный падеж
把……丢了 (… -г гээх)	потерять что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……拴着 (… -г хүлэх)	привязывать к кому-чему	Үйл үг + дательный падеж
把……揣着 (… -г өвөртлөх)	обнять кого	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……动过 (… -г хөдөлгөх)	переместить кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/
把……袭击过 (… -г довтлох)	напасть на кого-что	Үйл үг + винительный падеж /заахын тийн ялгал/

7. “Үйл үг-тусагдахуун” хэлбэр

“Үйл үг + тусагдахуун” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн хэлзүйн бүтэц нь “S + 把 (ба) + O1 + V + O2” байна. “Чонон сүлд” романд ийм хэлбэрийн өгүүлбэр 42 байна. Үүнээс “把 (ба) ……告诉 (хэлэх) + тусагдахуун”, “把 (ба) ……给 (өгөх) + тусагдахуун”, “把 (ба) ……+ 当作 (болгох) + тусагдахуун” бүтэцтэй хэлбэрийн давтамж өндөр байна. Жишээ нь:

1. 陈阵又把小狼嗥声所引来的种种危险告诉张继原。(p.254)

Чэнь Жэнь чонын бэлтрэгний улих дуунд ямар аюулын дохио байгааг Жан Зи Юаньд хэлэв.

2. Чэнь Жэнь **рассказал о том, как волчонок выдал себя волкам своим воем.** (хуу.254)

2. 你把干马粪给我。(p.80)

Чи хатсан хомоолыг надад өгөөрэй.

Дай мне лошадиный навоз. (хуу.80)

3. 陈阵希望小狼能记住他的养育之恩, 至少能把他当作一个真心爱它的异类朋友。(p.216)

Чэнь Жэнь бэлтрэг өөрийнх нь өсгөж тэжээсэн ачийг боддог байгаасай гэж хүснэ, ядаж л өөрийг нь түүнд үнэн сэтгэлээсээ хайртай найзаа гэж үздэг болоосой гэж бодно.

Чэнь Жэнь надеялся, что волчонок сможет запомнить его добро, когда он кормил, самое меньшее, хотя бы будет **считать** его любящим другом. (хуу.216)

Хүснэгт 12. “Чонон сүлд” романд буй “үйл үг + тусагдахуун” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……告诉…… (… -г …… -д хэлэх)	передать кому что	Үйл үг + дательный падеж + винительный падеж
	рассказать о чём, что	Үйл үг + предложный падеж + винительный падеж
	говорить кому, что	Үйл үг + дательный падеж + винительный падеж
把……给/与…… (… -г …… -д өгөх/олгох)	дать кому что	Үйл үг + дательный падеж + винительный падеж
	покрыть кого-что	Үйл үг + винительный падеж
	отдать кому что	Үйл үг + дательный падеж + винительный падеж
把……当作…… (… -г …… гэх)	Считать кого-что кем-чем	Үйл үг + винительный падеж + творительный падеж

8. “Үйл үг-тооллого үг” хэлбэр

“Үйл үг-тооллого үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн бүтэц нь “S + “把 (ба)”+O+V+ үйлийн тоо хэмжээ + үйлийн тооллого үг” байна. Чонон сүлд романд ийм хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр нийт 22 байна. Жишээ нь:

它蹲在大鼠前喘气, 等胸部起伏平稳之后, 使用舌头把嘴巴外沿舔了两圈。

Тэр том хулганы өмнө оцойн сууж уухилсан амьсгаагаа дараад хэлээрээ амаа 2 удаа долоов.

Он присел на корточки перед крысой и тяжело дышал, дождавшись, пока грудь плавно поднимется и опускается, он дважды лизнул языком внешний край рта.

Хүснэгт 13. “Чонон сүлд” роман дахь “үйл үг-тооллого үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц

Хятад өгүүлбэрийн хэлбэр	Орос орчуулга	Орчуулгын бүтэц
把……喝了一半 (... -г талыг нь уух)	выпить половину чего	Үйл үг + винительный падеж
把……吃了一大半 (... -г ихэнхийг идэх)	перекопать всё что	Үйл үг + тоо хэмжээ заасан үг + винительный падеж
把……舔了两圈 (... -г хоёр долоох)	лизнуть что дважды	Үйл үг + винительный падеж + тоо хэмжээ заасан үг

9. “Байц гишүүн-үйл үг” хэлбэр

“Байц гишүүн-үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн бүтэц нь “S + 把 (ба) + O + байц + V” болно. Жишээ нь:

(1) 杨克把茶碗往桌上一扣, 大声说: 嗨, 你说什么时候去? (p.75)

Ян Кө цайныхаа аягыг ширээн дээр хөмрөнгөө “хөөе чи хэзээ очно гэнэ ээ?” гэж чангаар хэлэв.

Ян Кэ пристегнул чашку на столе и громко сказал: Когда ты хочешь пойти?

(2) 这回高建中把蛋饼用锅铲一切, 盛到嘎斯迈母子的碗里。(p.199)

Энэ удаа Гао Зеньжун өндөгтэй гамбирыг хусуураар зүсээд Галсмаа болон хүүгийнх нь аяганд хийж өгөв.

На этот раз Гао Цзяньчжун разрезал омлет лопаткой и положил его в миску матери и сына Гасымая. (хуу.199)

ДҮГНЭЛТ

Хятад хэл нь үл хувирах язгуур бүтэц бүхий хэл бол орос хэлний хэлзүйн бүтэвэр нь олон үүрэгтэй нугархай хэл тул эдгээр хэлний өгүүлбэрзүйн бүтэц нь хоорондоо асар их ялгаатай. “Чонон сүлд” роман дахь хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын судалгааг хийхдээ бид эхлээд “Чонон сүлд” романд гарч буй 1130 “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийг хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн онцлогт тулгуурласан эрдэмтэн Фань Сяогийн ангиллын дагуу 9 хэсэгт ангиллаа. Үүнээс “үйл үг-угтвар үг”, “үйл үг-чиглэл заасан нөхвөр гишүүн”, “үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн давтамж хамгийн их буюу 17,8% - 36%, харин “дан үйл үг”, “үйл үг -得 (дө)”, “үйл үг-туслах үг”, “үйл үг-тусагдахуун”, “үйл үг-тооллого үг”, “байц гишүүн-үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн давтамж бага буюу 0,2% – 8,2% байна.

Дээрх ангиллын дагуу бид “Чонон сүлд” роман дахь “把 (ба)”- тай өгүүлбэрүүдийг орос хэлэнд орчуулсан өгүүлбэрийн хэв шинжид дүн шинжилгээ хийж, дараах дүгнэлтэд хүрлээ. Үүнд:

1. “Үйл үг-угтвар үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн угтвар үг нь 给 ба 与 (өгөх) бол орос орчуулгын өгүүлбэрийн бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж + дательный падеж”, “үйл үг + дательный падеж + холбоос үг” гэсэн хэлбэртэй, харин угтвар үг нь 到 ба 至 (хүрэх, очих), 在, 于 (-д, -т) бол орос орчуулгын өгүүлбэрийн бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж” хэлбэртэй байна.

2. “Үйл үг-чиглэл заасан нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж” хэлбэртэй байна. Орос орчуулгын үйл үгийн ихэнх нь мөн чиглэл заасан утгатай үгс байна.
3. “Үйл үг-үр дүнгийн нөхвөр гишүүн” хэлбэрийн “把(ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж” болон “эс тусах үйл үг” гэсэн 2 хэлбэртэй байна. Энэ хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн үр дүнгийн нөхвөр гишүүний утга нь орос хэлнээ үйл үгээр илэрч байна.
4. “Дан үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + предложный падеж”, “үйл үг + винительный падеж”, “үйл үг + винительный падеж + предложный падеж”, “үйл үг + винительный падеж + дайвар үг” гэсэн 4 хэлбэртэй байна. Энэ хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр дэх дан үйл үг нь орос хэлнээ орчуулах үед мөн л үйл үгээр илэрч байна. Зарим үед үйл үгийн утга бүрэн гардаггүй учир түүнийг дайвар үгээр тодотгосон байна.
5. “Үйл үг-得 (дө)” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж”, “үйл үг + винительный падеж + дайвар үг” гэсэн 2 хэлбэртэй байна. Энэ хэлбэрийн үйл үг нь орос орчуулгад мөн л үйл үгээр илрэх ба үйл үгийн утга төгс бус үед дайвар үгээр тодотгосон байна.
6. “Үйл үг-туслах үг” хэлбэрийн “把(ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж”, “үйл үг + предложный падеж”, “үйл үг + творительный падеж”, “үйл үг + дательный падеж” гэсэн 4 хэлбэртэй байна. Энэ хэлбэрийн үйл үгийн орос орчуулга нь бүгд өнгөрсөн цаг дээр байна.
7. “Үйл үг-тусагдахуун” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь, хэрэв хятад өгүүлбэрийн үйл үг нь 告诉 (хэлэх) бол “үйл үг + дательный падеж + винительный падеж”, “үйл үг + предложный падеж + винительный падеж” гэсэн 2 хэлбэртэй, харин хятад өгүүлбэрийн үйл үг нь 给 (өгөх) бол “үйл үг + дательный падеж + винительный падеж”, “үйл үг + винительный падеж” гэсэн 2 хэлбэртэй, хятад өгүүлбэрийн үйл үг нь 当作 (болгох) бол “үйл үг + винительный падеж + творительный падеж” хэлбэртэй байна.
8. “Үйл үг-тооллого үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж”, “үйл үг + винительный падеж + тоо хэмжээ заасан үг”, “үйл үг + винительный падеж + цаг хугацаа заасан үг” гэсэн 3 хэлбэртэй байна. Энэ хэлбэрийг орос хэлнээ орчуулахдаа өгүүлбэрийн утгаас шалтгаалан үйл үг болон тусагдахуун нэмэх байдлаар утгыг тодруулсан байна.
9. “Байц гишүүн-үйл үг” хэлбэрийн “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн орос орчуулгын бүтэц нь “үйл үг + винительный падеж” гэсэн хэлбэртэй байна. Ийм бүтцийн үйл үг нь ихэвчлэн нэг үет үг байх тул үүнийг орос орчуулгад ихэнхдээ ганц үйл үгээр илэрхийлсэн байна.

Ерөнхийд нь дүгнэж үзвэл, хятад хэлний “把(ба)” бүхий өгүүлбэрийг орос хэлнээ орчуулахдаа гол төлөв орос хэлний үйл үг эсвэл үйл үг болон түүний тусагдахууны тийн ялгалын хувирлаар илэрхийлсэн байна. Үүнд “үйл үг + винительный падеж” хэлбэр давамгайлж байна.

НОМ ЗҮЙ

Монгол хэлээр:

1. Болд Л., Монгол хэл шинжлэлийн асуудал, УБ., 2006.
 2. Комиссаров В. Н., Орчуулгын онол, сурах бичиг, УБ., 2008.
Гадаад хэлээр:
 1. Агеев Н., Волчий тотем, Москва, изд. Мир книги, 2007.
 2. 范晓, 动词的配价与汉语的把字句(Фан Сяо, Үйл үгийн валент ба хятад хэлний “把 (ба)” бүхий өгүүлбэр), 中国语文, 2001.
 3. 冯学芳, 汉语 “一把……” 结构的语义阐释和英译 (Фөн Сюзфан, Хятад хэлний “1+把...” өгүүлбэрийн бүтцийн утга ба англи орчуулга), 解放军外国语学院学报, 2015.
 4. 姜戎, 狼图腾 (Зян Рун, “Чонон сүлд” роман), 长江出版社, 2004.
 5. 王力, 汉语语法史 (Ван Ли, Хятад хэлний хэлзүйн түүх), 北京, 高等教育出版社, 1993.
 6. 徐峰, ”把 NP — V” 的句法、语义和语用功能 (Сюй Фөн, “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн бүтэц, утга, хэрэглээ), 汉语学习, 2014.
 7. 张伯江, 论”把”字句的句式语义 (Жан Бозян, “把 (ба)” бүхий өгүүлбэрийн хэлбэр, утга), 《语言研究》, 2000.
 8. 张旺熹, 汉语句法的认知结构研究 (Жан Ванси, Хятад хэлний өгүүлбэр зүйн танихуйн бүтцийн судалгаа), 北京, 北京大学出版社, 2006.
- 郑定欧, 词汇语法理论与汉语句法研究 (Жөн Динөү, Үгсийн хэлзүйн онол ба хятад хэлний өгүүлбэрзүйн судалгаа), 北京语言文化大学出版社, 1999.